

nique de respectu peculiari hujus personæ ad creaturas nihil hactenus tractatum est, nec videtur facilis ad explicandum talis respectus, et ideo hoc etiam præcipue nobis superest ad inquirendum de hac persona.

CAPUT I.

AN TERTIA TRINITATIS PERSONA RATIONE SUE PROCESSIONIS RECTE, AC PROPRIE SPIRITUS, ET AMOR APPELLETUR, ET EX QUARUM RERUM AMORE PROCEDAT.

1. Tertiam hanc personam per voluntatem, atque adeo per modum amoris procedere, supra libro primo, contra Durandum ostensum est, quia processionem et terminum ejus instar illius, quam in nostra voluntate utcumque experimur, nominamus et apprehendimus. Unde quia etiam in nobis ipsis processio hæc obscurior est, pauciora habemus nomina, quibus illam significemus, quam in processione intellectus, sed vere unica voce amoris, vel dilectionis, totam illam significamus. Hinc ergo factum est, ut ad significandam tertiam Trinitatis personam, ejusque relationem quædam nomina, alias communia, vel essentialia accommodata sint, et quasi de novo imposita ad illam significandam.

2. De nomine *Spiritus sancti*.—Primo ergo vocatur *Spiritus sanctus*, estque nomen ejus maxime proprium. Videturque ab ipso Christo impositum, unde illo usus est Matthæus, ultimo. *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, ubi tacite declaravit multa alia, quæ de Spiritu dixerat, præsertim in sermone cænæ, de hac divina persona esse intelligenda. Quam etiam Joannes 1, Canonica, cap. 5, hac voce personaliter appellavit, dicens: *Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus*. Rationem vero nominis hujus ex modo processionis per voluntatem suminus cum sanctis Patribus. Nam vox *Spiritus*, solet motionem quamdam, vel impulsu significare, seu rem subtilissimam, quæ facile huc, illucque agitur et impellitur, ac penetrat, sicque solemus ventum spiritum appellare, et inde vox *Spiritus*, ad substantias incorporeas significandas, inde translata est. Aliunde vero id, quod per dilectionem procedit, tanquam impulsu quemdam concipimus, imo sæpe ita illam nominamus, sicut enim rem procedentem per intellectum verbum vocamus, ita illam, quæ per voluntatem amantem procedit, impulsu, seu impe-

tum appellamus. Unde etiam dicimus, voluntatem per amorem ferri in rem amatam, et in eam transformari, eique uniri, quasi per subtilissimam amoris penetrationem. Hinc ergo tertia persona a Deo procedens, spiritus merito appellatur, quia per modum amoris, et impulsu procedit, simulque illa voce significatum est, esse amorem substantialem, summeque incorpoream et immaterialem. Quoniam vero ille amor purissimus et mundissimus est, ideo addita est vox *Sanctus*, quæ excellentiam illius processionis declarat, simulque indicat, personam esse sanctam per essentiam, quia ex dilectione summa summi Spiritus procedit.

3. Unde intelligitur (quod notavit D. Thomas supra, ex Augustino 5, de Trinitate, cap. 11, et lib. 15, cap. 19, et sumitur etiam ex Basilio, lib. 5, contra Eunomium) voces illas secundum se respectas essentielles esse, et communes, nam et Deus Spiritus purus, et sanctus est, et Pater, et Filius similiter. Tamen ut sic per illam vocem *Spiritus*, non significatur relatio. Applicatum ergo est nomen *Spiritus sancti*, ut personale est, ad significandam relationem, procedentis per modum impulsu. Vel etiam (ut notavit Augustinus) applicata est vox communis Patri, et Filio, ad significandam personam, quæ per mutuam, et communem amorem Patris, et Filii procedit. Atque hinc etiam relationem ipsam, novo nomine ex Spiritu abstracto *spirationem* vocamus, vel (quia hæc vox magis videtur actionem significare) vocamus generali nomine *processionem*, vel nomine complexo *passivam spirationem*. Denique adnotavit divus Thomas nomina *Spiritus* et *sanctus*, et vocem complexam ex illis essentialia esse, et communia Patri, et Filio: nomen autem *Spiritus sanctus* sumptum in vi unius vocis incomplexæ esse proprium tertiæ personæ. Non quidem, quod illa vox incomplexa non potuerit etiam esse communis, si rem tantum spiritualem, et sanctam significaret, nihil enim obstabat, quominus potuisset sic imponi, sed quod vel nunquam ita legatur imposita, aut usurpata, vel quod ex usu Ecclesiæ (ita enim divus Thomas loquitur) ita fuerit accommodata. Et fortasse hoc significavit Augustinus, libro, 11, de Civitate, capite 10, cum dixit: *Spiritus Patris, et Filii, Spiritus sanctus propria quadam notione hujus nominis in sacris litteris nuncupatur*.

4. De nomine amoris. — Circa nomen *Amoris* non habemus tam expressa Scripturæ loca, in quibus tertia hæc persona relative, ac personaliter, seu propria quadam notione amor,

vel dilectio appellatur. Nam licet 1, Joan. 4, dicatur: *Dilectio ex Deo est*, et divus Augustinus, libro 15, de Trinitate, capite 17, per dilectionem ex Deo Spiritum sanctum intelligat, tamen non inde sufficienter colligitur, nomen amoris esse proprium Spiritus sancti. Sicut licet Filius dicatur *Deus de Deo*, non sequitur nomen Dei esse proprium Filii, sed solum per particulam *De* trahi supponendum pro Filio, ita ergo particula *ex* potuisset trahere nomen dilectionis (si per illud nomen dilectio significaretur Deus, eo modo quo ibidem dicitur *Deus charitas est*) ad supponendum pro Spiritu sancto. Addo non esse necessarium, vocem illam intelligere de dilectione per essentiam, sed de creata, ita ut particula *ex* non dicat dimanationem ad intra, sed extra, ut exponunt idem Augustinus, lib. 1, de Gratia Christi, cap. 21, et Concilium Milevitanum, Canon. 4. Ut inde probant, dilectionem nostram, qua justificamur, et salvamur, ex Dei gratia manare, ac proinde itam dictum esse, *Dilectio ex Deo est*, sicut alibi a Paulo dictum est, *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis*. Et contextus ipse Joannis hoc magis postulat. Dixerat enim fideles, et qui recte ambulant, *ex Deo esse*, et subdit: *Charissimi diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo est*, loquitur ergo de charitate, quam Deus nobis infundit, ut nos invicem diligamus.

5. Nihilominus ex usu sanctorum Patrum, ac Theologorum, Spiritus sanctus secundum propriam, et peculiarem notionem suam Amor appellatur, non solum per appropriationem nominis essentialis, sed etiam per peculiarem illius vocis significationem, et impositionem. Ita ut vox illa jam sit multiplex, seu æquivoca, et uno modo essentialis sit, alio personalis ut docuit D. Thomas, dicta quæst. 37, art. 1, et significavit Augustinus, libro decimo quinto, de Trinitate, capite decimo septimo, et sequentibus. Habetque hoc fundamentum, tam in modo processionis Spiritus sancti, quam in voce *Amor*. In processione, quia sicut Filius recipit a Patre ea omnia, quæ formaliter pertinent ad intellectum, ut esse Verbum, sapientiam, etc., ita Spiritus sanctus recipit ea, quæ pertinent ad voluntatem, ut esse charitatem, et amorem. In voce autem, quia omnis amor extra Deum productus est, et vox amoris non solum significat actionem, quæ intervenit in amando, sed etiam terminum per illam actionem productum. Imo vox amoris maxime videtur terminum ipsum significare, qui nos

constituit formaliter amantes, et formaliter voluntatem inclinat, et impellit in rem amatam. Nam actio, qua ille terminus producit, magis esset dicenda amatio, quam amor, sed quia prior vox usitata non est, dicitur etiam amor, vel dilectio. Merito ergo vox hæc imposita etiam est ad significandum amorem intra Deum productum, qui solus Spiritus sanctus est. Verum est, per nomen amoris etiam in creaturis non significare formaliter relationem producti, sed qualitatem ipsam, quæ producit, in quo differt vox, *Amor*, a nomine, *Verbum*, et ideo potest amor in Deo dici essentialiter, sicut intelligere. Nihilominus tamen, quia potest amor esse productus etiam in Deo, ideo potuit illa vox accommodari ad significandum illum amorem secundum eam proprietatem, et ita factum est, ideoque sub illa significatione nomen illud personale est Spiritus sancti.

6. Addit D. Thomas, in illo articulo 1, tertiam significationem illius vocis *amor* in divinis, quia non solum significat actum essentialem amandi, nec solum personam productam per voluntatem, sed etiam actum notionalem, per quem producit illa persona. Hic enim actus ratione distinguitur ab amore essentiali, quia non convenit Spiritui sancto, licet essentialiter amet: ratione etiam distinguitur a persona Spiritus sancti, quia est veluti origo illius, ergo potest nomine amoris significari, cum sit productio amoris, et non habeamus aliam vocem, qua illum significemus. Item hoc significamus, cum dicimus, Patrem, et Filium producere Spiritum sanctum per amorem, quia nec potest intelligi ipse Spiritus sanctus, cum non producat per se ipsum, nec solus essentialis actus amoris, cum communis sit Spiritu sancto. Denique hoc declarat D. Thomas proportionem ad intellectum, ubi sunt tres voces, *intelligere, dicere, et Verbum*, quarum prior significat actum essentialem intelligendi, secunda originem activam, seu actum intelligendi notionalem, tertia terminum productum per intellectum: hæc ergo tria inveniuntur etiam in voluntate, et propter nominum penuriam eadem voce omnia significamus. Hæc doctrina vera est, sed cavenda est interpretatio eorum, qui hinc colligunt, esse in Patre duplicem dilectionem, unam absolutam, aliam relativam. Hoc enim neque D. Thomas dixit, nec verum est, ut libro primo ostendi. Nam amor notionalis, si significet proximum principium quo producendi Spiritum sanctum, formaliter est amor essentialis,

at proinde absolutus : connotat vero relationem Patris, et Filii, ut conditionem necessariam ad exercendam talem rationem principii: si vero significet activam originem, non est proprie actus amandi, sed est relatio ipsa, prout est quasi in via, et actuali influxu producentis, et ideo ad tollendam æquivocationem non solemus jam hanc originem significare nomine amoris, vel dilectionis, sed nomine spirationis. Quæ omnia ex doctrina tradita in primo et septimo libro perspicua sunt, ibique sufficienter probata, nec nova difficultas occurrit.

CAPUT II.

EX QUARUM RERUM AMORE SPIRITUS SANCTUS
PROCEDAT.

1. *Exponitur titulus.* — Sicut in superioribus exposuimus, ex quarum rerum cognitione Filius procedat, ita hic oportet cum proportionem declarare, ex quarum rerum amore Spiritus sanctus procedat, seu quarum rerum amor sit principium, quo producit Spiritus sanctus. Cum enim necessario esse debeat amor alicujus objecti, quod per illum ametur et Spiritus sanctus procedat per amorem, necesse est, amorem illum esse alicujus objecti. Cumque actus, qui versatur circa aliquod objectum, non possit sine illo exacte cognosci ad intelligendum melius, quomodo Spiritus sanctus producat per amorem, declarare oportet, quarum rerum ille amor sit. Amant autem Pater, et Filius et divinitatem suam, et suas personas, et personam Spiritus sancti, et suam relationem ad Spiritum sanctum, et creaturas : de his ergo omnibus breviter dicendum est.

2. *Prima assertio.* — Dico primo : Pater, et Filius diligendo divinitatem suam producant Spiritum sanctum. Est certa, et communis assertio, et probatur primo ex proportionem amoris ad intellectionem, nam Pater amando suam essentiam producit Verbum, ergo et amando eandem, producit Spiritum sanctum. Patet consequentia, quia sicut Verbum ibi non producit ex indigentia intelligentis, sed ex fecunditate, ita et amor. Non est autem minus fecundus amor divinitatis in sua quasi specie, quam intellectio ejusdem divinitatis in sua. Præterea amor ille est fecundus, quatenus est simpliciter infinitus etiam in genere entis, hoc autem habet ex eo, quod est amor totalis (ut ita dicam) adæquatus divinitati,

ergo divinitas non solum est amata per illum amorem ut fecundum, sed etiam est quasi primum et essentielle objectum illius, necessariumque omnino ad fecunditatem ejus. Unde obiter intelliges, quantum errent, qui amorem illum ut fecundum et productivum ut quo distinguunt ab amore essentiali, in ratione amoris, quia non distinguunt illi amores etiam ratione in objecto primario et essentiali, neque in adæquatione ad illud : quomodo ergo distinguuntur in ratione amoris? Est ergo amor ille fecundus ipsemet essentialis, seu per essentiam, ut antecedit originem, cujus ipse est principium quo, estque notionalis, ut est in aliqua persona, quæ possit esse principium quod talis originis, seu productionis. Unde etiam addo, hoc objectum et adæquationem ad illud, sufficere ut dictus amor habeat suam fecunditatem, quia illa est summa et infinita perfectio, a qua provenit hæc fecunditas, unde, si necesse est ut attingat etiam alia objecta re, vel ratione distincta, solum est in quantum cum adæquata dilectione talis objecti habent necessariam connexionem.

3. *Secunda assertio.* — Dico ergo secundo, Pater, et Filius producant Spiritum sanctum se ipsos diligendo, id est, unusquisque illorum diligendo se et alium, producit Spiritum sanctum. Fortasse Scotus non admitteret hanc assertionem, nam similem videtur de Verbo negasse et solet argumentum sumere a productione Spiritus sancti ad productionem Verbi. Sed in hoc non loquitur aperte, et dum ita argumentatur, de creaturarum amore loquitur. Quidquid vero ille senserit, conclusionem ut certam supponunt theologo, qui quærent, an Pater, et Filius diligant se Spiritu sancto, ut sequenti capite tractabimus. Unde omnes locutiones Patrum, quas ibi commemorabimus, ad minus continent hanc sententiam : *Pater, et Filius diligendo se invicem producant Spiritum sanctum.* Ratione patet facile, quia imprimis unaquæque illarum personarum producit Spiritum sanctum diligendo se ipsam, unaquæque enim persona maxime naturaliter diligit se, illæ autem personæ producant Spiritum sanctum per dilectionem sibi maxime naturalem et omnino primam (ut sic dicam), id est, per dilectionem, quæ est in tali persona, in primo signo originis, in quo dilectio essentialis intelligitur esse in illa, eo autem ipso, quo divina essentia, et consequenter essentialis dilectio intelligitur esse in Patre, intelligitur se ipsum amare, quia hoc est illi maxime connaturale, idemque est cum proportionem de Filio. Ne-

que ulla ratio prioritatis etiam secundum rationem potest in hoc excogitari, ergo non potest intelligi, Patrem, vel Filium producere aliquid per illam dilectionem, quin id producat unusquisque illorum diligendo se. Et hinc colligitur, etiam unumquemque illorum diligendo alterum producere Spiritum sanctum, quia dilectio sui est necessario connexa cum dilectione sui correlativi, cum sine illo non possit consistere. Unde etiam quoad hæc possunt dici correlativa esse simul dilectionem. Quomodo enim potest Pater velle esse Pater, nisi velit habere Filium, et e converso? Deinde est etiam optima ratio, quia illa dilectio fecunda debet perfectissima in omni ratione : ergo includit perfectissimam rationem amicitiae, quæ includit nexum et redamtionem : ergo Pater, et Filius se mutuo diligendo producant Spiritum sanctum. Aliam rationem adjiciemus capite sequenti.

4. *Tertia assertio.* — Dico tertio : Pater et Filius producant Spiritum sanctum diligendo ipsum, atque ita Spiritus sanctus etiam ex sui dilectione procedit. Non possunt hanc assertionem admittere, qui negant, Patrem producere Verbum ex cognitione Spiritus sancti, tum quia est æqualis ratio, tum etiam quia juxta illam sententiam Spiritus sanctus prius ratione producit, quam cognoscatur, ergo prius etiam ratione producat, quam ametur, quia non amatur, nisi cognitus, ergo non producat ex amore sui. At fundamentum illud falsum est, et ex hoc inconvenienti falsum esse comprobatur, nam assertio posita communis est Patrum et theologorum, quos referam capite sequenti, nam in eo sensu, in quo docent, Patrem et Filium diligere se Spiritu sancto, docent etiam Patrem, et Filium diligere se, et Spiritum sanctum Spiritu sancto, signatimque Bernardus, sermone tertio Pentecostes, dixit : *Spiritum sanctum procedere tanquam firmissimum vinculum Trinitatis.* Ratio sumi potest ex adæquatione illius amoris cum divina natura : dici enim potest suo modo comprehensivus, non est autem hujusmodi, nisi Pater et Filius per illum amarent omnem perfectionem illius naturæ. Una autem perfectio illius naturæ est, esse in tribus suppositis, non potest autem hoc modo amari, nisi amentur etiam ipsa supposita, habet ergo illa dilectio hæc ratione intrinsecam connexionem cum persona Spiritus sancti, ita ut non possit per illam diligi perfecte Divinitas, nisi etiam diligatur Spiritus sanctus. At Pater et Filius producant Spiritum sanctum diligendo perfectissime et omnino adæquate suam divinitatem:

ergo et diligendo Spiritum sanctum. Aliam rationem statim subjiciam.

5. *Quarta assertio.* — Dico quarto : Patrem et Filium producere Spiritum sanctum diligendo etiam suam spirationem activam. Probatur ex præcedenti assertionem, cum principio supra posito, quod relativa sunt simul dilectione : si ergo Pater et Filius producant Spiritum sanctum diligendo ipsum, etiam producant illum diligendo se ipsos, ut spirantes ipsum, atque adeo ut habentes ad ipsum realem respectum. Secundo hoc pertinet ad perfectam dilectionem, quia ipsa, se ipsos diligunt. Tertio pertinet ad perfectum vinculum et connexionem divinarum personarum. Quarto pertinet ad comprehensivum, seu totalem amorem divinitatis, non enim totaliter amaretur, nisi omnia, quæ in ipsa formaliter sunt, simul amarentur. At Pater et Filius producant Spiritum sanctum ex amore perfectissimo divinitatis, ergo et ex amore relationum omnium realium, quæ in ipsa sunt.

6. *Objectio.* — *Prima responsio.* — *Rejicitur.* — *Vera solutio.* — Hic vero occurrit iterum objectio in superioribus tacta, quomodo possit Spiritus sanctus, vel spiratio amari per eandem dilectionem, qua producit, quia esse supponitur ad amari, et Spiritus sanctus non intelligitur esse, nisi postquam jam est productus. Propter hoc fortasse aliquis cogitet, amorem illum notionalem erga Spiritum sanctum non esse per modum complacentiæ in bono præsentis, et jam existenti, sed per modum complacentiæ in bono præsentis et jam existenti, sed per modum desiderii futuri boni, quia licet hæc non possint attribui Deo secundum ordinem durationis, secundum ordinem originis non videntur posse negari, quia in eo signo præciso, in quo Pater Filium producit, nondum intelligitur Spiritus sanctus existens, ergo debet concipi, ut futurus in alio signo originis, ergo non potest pro eo signo diligi, ut jam existens, sed ut futurus. At hæc cogitatio aliena est a divina perfectione, quia rei omnino necessaria, et ab intrinseco, repugnat futuritio, quocumque modo cogitetur, quia si talis res vere cogitatur, ut ens actu per essentiam cogitari debet, et ordo originis non debet concipi per signa, in quorum uno persona sit tantum futura, et in alio jam existat, quia non est prioritas in quo, sed a quo. Dico ergo amorem illum non esse per modum desiderii, aut voluntatis futuri boni, sed per modum complacentiæ, et benevolentiae boni præsentis in re, licet

per ipsammet dilectionem accipiat esse, quo præsens constituitur. Cujus rei vestigium in nostro amore habemus, nam producendo illum, amamus non solum objectum, sed etiam amorem ipsum, qui nobis per se ipsum voluntarius est, ut supra dicebamus. Quamvis hic modus amandi amorem in nobis non sit tam expressus, et formalis (ut sic dicam) quam est amor Patris, et Filii ad Spiritum sanctum, quo illum producunt, quia est longe perfectior, et immaterialior, et ex cognitione clariori procedit.

7. *Quinta assertio.*—Ultimo dicendum est, Spiritum sanctum non procedere ex amore creaturarum in se ipsis, sed tantum secundum eminentiam, quam habent in Deo. Declaratur, nam tribus modis possunt a nobis concipi creaturæ, ut existentes in mente Dei ex æternitate. Primo, ut sunt aliquo modo in Deo ipso secundum existentiam realem, actualem, et æternam, et hoc modo non sunt aliud, quam ipsa creatrix essentia, quatenus eminenter continet creaturas. Secundo modo considerantur creaturæ, ut sunt ex se possibles, quia intelliguntur esse tales essentia; quibus non repugnat, habere existentiam. Tertio considerantur ut futuræ in aliqua differentia temporis secundum existentiam realem, quam habent objective præsentem in mente Dei. Si loquamur de illis primo modo consideratis, nullum est dubium, quin Spiritus sanctus procedat ex amore creaturarum, ut habentium tale esse. Quia hoc modo Deum amare creaturas, non est aliud, quam amare se, et essentiam suam, quia creaturæ, ut sic spectatæ non habent esse creatum, sed increatum: et amare creaturas sic consideratas non est aliud, quam amare eminentias creaturarum, vel rationes earum, quæ sunt in essentia, et mente Dei. Hæc autem omnia necessario amat Deus diligendo se, et consequenter etiam Pater, et Filius, cum producunt Spiritum sanctum.

8. *Spiritus sanctus non procedit ex amore creaturarum existentium.*—De creaturis autem tertio modo spectatis, quidquid aliqui moderni contendunt, dicimus, Spiritum sanctum non procedere ex amore creaturarum. Quæ fuit sententia Scoti, in primo, distinctione 31, quam Cajetanus, prima parte, quæstione 34, articulo tertio, et ibi alii communiter sequuntur. Declaraturque in hunc modum, quia non intelligitur Deus amare hoc modo creaturas, donec actus amoris Dei necessarius terminatus sit libere ad amandam creaturam aliquam, sed non habet ille actus talem terminationem liberam,

donec actu sit in tribus personis, ergo non potest processio tertiæ personæ esse ex tali amore Dei, ut sic jam terminato ad creaturas, ergo non potest esse ex amore creaturarum, ut futurarum, seu secundum reales, et actuales existentias earum. Major evidens est, quia nec potest aliter distingui amor Dei erga creaturas futuras ab amore earundem, ut tantum possibles sunt: neque etiam amor Dei erga creaturas in se, et ad extra existentes potest in alio consistere, cum non addat Deo realitatem aliquam. Minor probatur, tum quia terminatio illa est libera, et naturalia in Trinitate sunt priora liberis, tum etiam quia illa libera terminatio eo modo, quo est, est communis Spiritui sancto cum aliis personis, nam sicut opera ad extra sunt indivisa, ita et libera decreta, ut supra dictum est. Consequentia vero sunt evidentes, quia non supponit terminum originis, et est ab illo eo modo, quo esse potest, non potest esse ipsamet origo, vel quasi principium ejus. Et confirmatur ratione supra facta de Filio. Quia Pater, et Filius omnino necessario producunt Spiritum sanctum, ergo non producunt, nisi ex amore illarum rerum, quas necessario amant: at creaturas illo modo perfectas non necessario amant, ergo non producunt ex illo amore Spiritum sanctum. Respondent aliqui, satis esse, quod eodem actu, quo libere amant creaturas, producant Spiritum sanctum. Sed hoc non est ad rem, quia sic quasi materialiter tantum sumitur ille amor, et nullus dubitat, quin illomet actu amoris, quo necessario producunt Spiritum sanctum nulla reali additione ibi facta, diligantur creaturæ liberæ: sed quod inquirimus, est, an ille actus intelligatur terminari ad creaturas futuras, cum Pater, et Filius per illum producunt Spiritum sanctum, et sic convincit ratio facta, non posse Spiritum sanctum produci per illum, ut sic terminatum, cum terminatio illa libera sit.

9. *An sit Spiritus sanctus ex amore rerum possibilium.*—De creaturis autem tertio modo consideratis est nonnulla controversia, quia divus Thomas, quæst. 37, art. 2, ad 3, æquiparat Verbum, et Spiritum sanctum in hoc, quod procedunt, cum respectu rationis ad creaturas, ergo oportet intelligi de creaturis possibilibus, saltem illo secundo modo spectatis, nam ad creaturas, ut futuras non habet Spiritus sanctus respectum necessarium. Unde Cajetanus, quæst. 34, art. 3, ad 1, Scoti, quoad hoc dicit esse eandem rationem de amore creaturarum, et de cognitione necessaria illa-

rum in Deo. Ratione potest probari, quia sicut Pater necessario intelligit creaturas, ut possibles comprehendendo suam essentiam, ita Pater, et Filius necessario diligunt creaturas, ut possibles diligendo se, quia diligunt omnipotentiam suam quæ sine creaturis in esse possibili esse non potest. Præterea Deus cognoscendo se, et creaturas possibles necessario complacet in illis, ergo ex illo amore complacentiæ creaturarum producitur Spiritus sanctus. In contrarium vero est, quia Deus nihil extra se amat necessario, quod secus est de cognitione, quia per scientiam trahitur res ad scientem, et cognoscitur, prout in illo est, amor vero fertur ad rem amatam in se, Deus autem non fertur ex necessitate ad aliquid extra se. Item divus Thomas, 1 part., quæst. 20, art. 2, plane sentit, Deum non amare, nisi existentia, quia amor Dei dat esse, et ita infundit bonitatem in rebus, quia sine esse nulla est bonitas, ut ipsemet divus Thomas docet, 1 part., quæst. 6, art. 3. Unde quæst. 14, art. 9, ad 3, hanc differentiam videtur constituere inter voluntatem, et scientiam Dei quod scientia non est tantum de rebus futuris, sed etiam de possibilibus: voluntas vero, quia est proximior causa rerum, non est proprie, nisi de his quæ aliquando futuræ sunt. Ergo sentit, circa res possibles non dari in Deo voluntatis actum necessarium. Ratio autem est, quia amare est velle alicui bonum, Deus autem nullum bonum vult creaturis possibilibus, ut sic, ergo.

10. Hæc controversia (ut in Metaphysica tetigi) est fortasse de modo loquendi et præsentis instituto non multum refert, quia satis est dicere, Patrem et Filium non producere Spiritum sanctum per amorem liberum, si autem aliquem habeat necessarium circa creaturas, ex illo etiam producere. Mihi vero nunc placet, constituendam esse in hoc aliquam differentiam inter scientiam et voluntatem. Quia per scientiam revera repræsentantur creaturæ secundum suas proprias essentias et naturas, quatenus concipiuntur distinctæ essentialiter ab essentia creatoris et ut sic, terminant objective ipsam scientiam simplicis intelligentiæ Dei, et ex tali scientia ut sic terminata intelligitur procedere Verbum divinum, quod etiam necessario repræsentat omnes creaturas possibles, etiam ut condistinctas essentialiter a Deo, et in hoc sensu in se ipsis. Amor vero, quo Deus necessario se amat, non ita terminatur ad creaturas secundum se, sed solum ut sunt in Deo, et ut denominantur possibles ab omnipotentia Dei, quod totum vere non est

aliud, quam amare id, quod est in Deo. Et ideo theologi, licet distinguant scientiam Dei de creaturis, in scientiam simplicis intelligentiæ et visionis, amorem creaturarum nunquam proportionali modo distinxerunt. Hæc ergo ratione dixi, Spiritum sanctum non procedere ex amore creaturarum in se ipsis, sed tantum secundum esse, quod habent in Deo. Quid autem voluerit divus Thomas in citato loco, quæstione trigesima septima, dicemus in fine sequentis capituli.

CAPUT III.

AN PATER ET FILIUS DILIGANT SE, VEL ALIA SPIRITU SANCTO.

1. *Prima opinio.*—Cum dictum sit, Patrem et Filium producere Spiritum sanctum diligendo, difficultas oritur, an ipse Spiritus sanctus possit dici amor, quo Pater et Filius diligunt, et præsertim, an sit, id, quo se diligunt, ut significari videtur per illam propositionem *Pater et Filius diligunt se, Spiritu sancto.* De qua disputant theologi communiter, divus Thomas, 1 part., quæst. 7, art. 2, Alexander Alensis, 1 part., quæst. 34, memb. 2 et 3, art. 3, Marsilius, in 1, quæst. 14 et 35, reliqui scholastici, in 1, dist. 32, ubi præcipue Bonaventura, Scotus, Durandus et Capreolus. Est autem fere communis ipsorum sententia, locutionem illam esse et veram, et propriam, et fundantur præcipue in auctoritate Augustini, cujus putant fuisse illam locutionem, in quo cum eis convenit Richardus de sancto Victore, in tractatu quodam de variis difficultatibus ad Bernardum.

2. *Fundamentum.*—Apud Augustinum autem solum reperio, quod 6, de Trin., cap. 5, Spiritum sanctum vocat: *Unitatem, charitatem et sanctitatem Patris et Filii, et amorem quo genitus a gignente diligitur, generatoremque suum diligit.* Et infra sic ait: *Non amplius, quam tria sunt. Unus diligens eum qui de ipso est, alius diligens eum, a quo est, et ipsa dilectio.* Et similia fere habet Hieronymus, in Psal. 17, in princ.: *Spiritus sanctus (inquit) nec Pater est, nec Filius, sed ipsa dilectio, quam habet Pater in Filio, et Filius in Patre.* Bernardus, etiam serm. 3, Pentecostes, inquit: *Spiritus sanctum procedere tanquam firmissimum et indissolubile vinculum Trinitatis, unde, serm. 8, in Cantic., vocat Spiritum sanctum Osculum Patris ad Filium.* Et similia habet in lib. de amore Dei, c. 7 et 8, ubi vocat Spiritum